

20.3.2013

Dnro 4222/4/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

PÄÄTÖS TUTKINTAVANGIN KULJETUSTA YM. KOSKEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 11.11.2011 kirjeessään poliisin ja vartijoiden menettelyä.

- - -

Kantelija kirjoitti myös siitä, että hänen sellistään löydettiin kännykkä ja muita tarvikkeita. Kantelijan mukaan vankilan henkilökunta oli itse tuonut hänelle mainitut tavarat, ja kantelija oli olettanut, että tavaroiden hallussapito oli sallittua. Kantelun mukaan hän joutui syyttään kärsimään vankilan henkilökunnan virheestä.

Kantelijan mielestä hänet siirrettiin Vantaan vankilassa eristysseleihin ilman syytä. - - -

2 SELVITYKSET

- - -

Oikeusasiamiehen kanslian tarkastajan Vantaan vankilasta pyytämien alustavien selvitysten mukaan kuljetuksella 10.11.2011 kantelijan saattajana toimi aamulla (lähtö klo 7.38) vartija - - - ja paluukuljetuksella (paluu klo 21.31) vartija - - -. Alustavan selvityksen mukaan turvakamera-tallenteesta päätellen raudoittaminen on sujunut rauhallisesti ja - - - on kysynyt käsirautojen tiukkuudesta. Apulaisjohtaja - - - ilmoitti muistavansa tapauksen, jolloin poliisi kuljetti kantelijan Vantaan vankilaan. Alustavan selvityksen mukaan poliisi oli pyytänyt kiinnittämään huomiota kantelijan raudoittamiseen, koska hän oli valittanut siitä myös poliisille. Kantelijan kohdalla ei ollut kyse rimpuilusta tai muusta häiriökäyttäytymisestä. Vartija - - - oli kertonut, että 10.11.2011 päivällä tuli tieto siitä, että kantelijan sellistä oli löytynyt luvattomia esineitä. - - - osallistui kantelijan tarkastukseen käräjäoikeudessa, joka sujui normaalisti.

Kantelijasta on tehty Vantaan vankilassa 7.12.2011 kaksi ilmoitusta - - -. Ensimmäinen koski sitä, että kantelijan sellistä oli löytynyt 10.11.2012 kello 9.30 tämän omien tavaroiden ja vaatteiden joukosta suuri määrä vankilassa kiellettyjä esineitä, muun muassa passi, muistikortti ja kaksi matkapuhelinta. Kantelijan selli tarkistettiin vielä uudelleen 11.11.2011, jolloin löydettiin vielä lisää esineitä, muun muassa piilotettuja sim-kortteja, linkkuveitsi ja poliisin tietokone. Ilmoituksen mukaan oli syytä epäillä, että kantelija oli käyttänyt poliisin tietokonetta. Kantelija eristettiin tutkinnallisista syistä 10.11.2011 alkaen kello 21.37 15.11.2011 kello 10.50 saakka.

Kantelun johdosta hankittiin Vantaan vankilan johtaja B:n 27.2.2012 päivätty lausunto ja apulaisjohtaja A:n 8.2.2012 päivätty selvitys sekä Poliisihallituksen esikunnan 20.2.2012 päivätty lausunto ja Pohjois-Karjalan poliisilaitoksen 8.2.2012 päivätty selvitys ja lausunto liitteineen.

Asiassa hankittiin vielä lisäselvitystä poliisihallinnosta. Poliisihallituksen esikunta toimitti 30.3.2012 päivätyn lausunnon, Helsingin poliisilaitoksen 22.3.2012 päivätyn lausunnon ja Helsingin poliisilaitoksen huumarikosyksikön rikosylikonstaapeli E:n 20.3.2012 päivätyn selvityksen liitteineen.

Oikeusasiamiehen kanslian tarkastaja hankki vielä tietoja Helsingin poliisilaitokselta 14.1.2013 ja Vantaan vankilasta 6.2.2013.

3

RATKAISU

3.1 Selvitysten sisältöä

3.1.1 Vankeinhoitoviranomaiset

Vantaan vankilan **apulaisjohtaja A** kertoi, että Vantaan vankila suorittaa yli 2 500 oikeudenkäyntikuljetusta vuodessa. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki kuljetukset ovat massakuljetuksia. Selvitys- ja lausuntopyynnössäni viittasin 1.12.2010 antamaani päätökseen dnro 526/4/09 jossa olen todennut, että Vantaan vankilan käytäntö rauhoittaa kaikki yhdessä kuljetettavat vangit ruuhka-aikoina on tulkintana laajentava ja lain lähtökohtien vastainen. A:n selvityksen mukaan Vantaan vankila ei ole muuttanut käytäntöjään vankien kärkekuljetuksilla.

Vankien määrä on usein vartijoiden määrää suurempi. Vankila kokee, että se ei pysty turvaamaan isojen kuljetusten turvallisuutta ilman kyseistä turvaamistoimenpidettä eli raudoitusta. Selvityksen mukaan vankien välinen väkivalta on lisääntynyt. Vankilassa on myös entistä enemmän jengirikollisia ja seksuaalirikoksista epäiltyjä tutkintavankeja.

Apulaisjohtaja A toi esille, että myös poliisi kuljettaa samoja vankeja Espoon ja Vantaan oikeuksiin. Poliisin kuljetuksissa on aina partio eli kaksi henkilöä vankia kohden, oma auto, ja myös poliisi usein rauhoittaa kuljetettavan. Vantaan vankilalla on yhdessä ajoneuvossa enimmillään 15 vankia ja vähemmän vartijoita. Vantaan vankilan mukaan sillä ei ole mahdollisuutta toimia muutoin kuin vallitsevalla tavalla. Käytännön muuttaminen edellyttäisi joko merkittävää kuljetuskapasiteetin ja henkilökunnan lisäämistä, tai vankien ja henkilökunnan altistamista vakaville turvallisuusriskeille.

Selvityksen mukaan kantelija saapui Vantaan vankilaan Jokelan vankilasta 9.9.2010 normaalissa vankikuljetuksessa. Kantelija asutettiin normaaliin selliin - - -.

Kantelijan tavarat on tarkastettu 12.9.2010. Hän sai haltuunsa sen omaisuuden, minkä hallussapito-oikeudet vangeille suovat.

Selvityksen mukaan kantelija raudoitettiin kuljetuksien ajaksi. Kantelijan kohdalla on kiinnitetty erityistä huomiota raudoitukseen ja kohteluun, koska poliisilta saadun tiedon pohjalta tiedettiin, että kantelijalla on ”luontainen ominaisuus valittaa kaikista mahdollisista asioista.”

Kantelijan selliin tehtiin hänen ollessaan oikeudessa 10.11.2011 sellitarkastus, jolloin löydettiin

suuri määrä omaisuutta, jota ei pitäisi olla vangin hallussa. Osa tavaroista oli piilotettu, kuten esimerkiksi vessan rakenteisiin piilotettu veitsi. Päivystävä rikosseuraamuskeskus teki päätöksen eristämisestä tutkinnan ajaksi.

Apulaisjohtaja A sai tiedon asiasta 14.11.2011 saapuessaan töihin. A sai 15.11. varmistuksen siitä, mistä sellistä löytyneet tavarat olivat peräisin. Tavarat olivat olleet poliisissa takavarikossa, ja ne oli annettu kantelijan haltuun tämän ollessa kuulustelussa poliisin tiloissa. Selvityksen mukaan kantelija palasi poliisin tiloista poliisipartion tuomana. Vankilaan ei tullut missään vaiheessa tietoa, että kyseiset tavarat oli annettu kantelijalle.

Selvityksen mukaan vankilan vartijat eivät tarkastaneet kantelijaa tämän saapuessa poliisista, koska normaalin käytännön mukaan vangeille ei anneta haltuun omaisuutta poliisissa, vaan kaikki omaisuus tuodaan vankilaan, jossa se tarkastetaan ja kirjataan vangin omaisuusluetteloon. Selvityksen mukaan, toisin kuin kantelija väittää, vankilaviranomaiset eivät tuoneet tavaroita kantelijalle, vaan hän on itse kantanut omaisuuden selliinsä poliisista saapuessaan.

Koska voitiin katsoa, että kantelija ei ollut itse "salakuljettanut" tavaroita vankilaan purettiin eristys välittömästi, eikä kantelijalle seurannut kurinpitörangaistusta. Vankilassa katsottiin, että vaikka kantelija oli tiennyt, ettei teräaseen hallussapito ole sallittua ja hän oli piilottanut teräaseen selliinsä, oli perimmäinen syy rikkomukseen tiedonkulun katkos poliisin ja vankilan välillä.

- - -

Vantaan **vankilan johtaja B** kertoi antaneensa oikeusasiamiehen (edellä mainitun) vankikuljetuksilla raudoittamista koskevan päätöksen dnro 526/4/09 tiedoksi henkilökunnalle päätöksen saavuttua vankilaan.

Vangin sitomisesta (kahlehtiminen/raudoittaminen) päättää kuljetuksissa kuljetushenkilöstö. Useita vankeja kuljetettaessa päätös sitomisesta perustuu käytännössä yksittäisiä vankeja koskeviin riskiarvioihin yhdistettynä kuljetuksen turvallisuuden kokonaisarvioon. Pohdittavaksi tulee kuljetettavien vankien rikostausta, vankilahistoria (kuten väkivaltaisuus, karkaamisalttius, pitkä odotettavissa oleva tuomio), vankien tai vankiryhmien välinen vihanpito sekä seksuaalirikollisilla ja niin sanotuille vasikoille ja "ohikkaiden" tekijöille aiheutuva väkivaltariski. Asiassa vaikuttavat myös henkilökunnan vähäisyys suhteessa kuljetettaviin vankeihin, kuljetusajoneuvon koko ja osastoitavuus sekä liikenteen ja ruuhkan aiheuttamat riskit. Asiassa painavat myös työturvallisuusnäkökohdat.

Johtaja B totesi, että pakouhkan ennakointi on hyvin vaikeaa. Tätä osoittaa muun muassa se, että kaikki vangit, jotka ovat karanneet tai yrittäneet karata vankilan 10 toimintavuoden aikana, ovat olleet kahlitsemattomia.

B toi esille, että oikeuteen kuljetettavat vangit kuljetetaan siten, etteivät he kahlehdittuina joutu ulkopuolisten henkilöiden katseiden kohteeksi.

B katsoi, että nykyinen tutkintavankeuslaki ja vankeuslaki asettavat ajoittain kohtuuttomia vaatimuksia kahlehdinnan käytölle tutkintavankeuden tavoitteiden turvaamisen kannalta. Laki ei myöskään ota huomioon kokonaisharkintaa, työturvallisuutta eikä valvontaresursseista tai ajoneuvosta tahi tieliikenteen riskitekijöistä johtuvia seikkoja.

Johtaja B kertoi antaneensa vankilassa tehtäväksi selvittää, voitaisiinko vanginkuljetusajoneuvon kuljetustila jakaa pienempiin osiin. Useissa maissa vanginkuljetusautot on jaettu seinillä pieniin looseihin. Tällöin voitaisiin vähentää sitomisen tarvetta. Helmikuussa 2013 Vantaan vankilan johtajalta saadun tiedon mukaan asia ei ole edennyt.

3.1.2 Poliisiviranomaiset

- - -

Helsingin poliisilaitoksen huumerikosyksikön **rikosylikonstaapeli E** kertoi kantelijaan esitutkinnassa kohdistetuista etsinnöistä ja takavarikoista. Osa takavarikoista purettiin esitutinnan aikana ja omaisuus palautettiin kantelijan osoittamille henkilöille.

Kantelija oli 19.–21.9.2011 esitutkinnallisista syistä säilössä Helsingin poliisivankilassa Vantaan vankilan johtajan luvalla. Samassa yhteydessä purettiin takavarikko, joka oli koskenut muun muassa kannettavan tietokoneen laukkuja ja puhelimia. Tämä omaisuus toimitettiin Helsingin poliisilaitoksen poliisivankilaan säilytettäväksi kantelijan sellin säilytyslokeroon.

Kantelija kuljetettiin 21.9.2011 Helsingin poliisivankilasta Vantaan vankilaan. Kuljetuksen hoiti poliisilaitoksen henkilöstö. E ei tiedä tarkemmin, miten kuljetus on hoidettu ja miten on mahdollista, että palautettu omaisuus on joutunut kantelijan haltuun. Pääsääntöisesti omaisuutta ei anneta vangitun haltuun kuljetuksen ajaksi, ja E:n tietämän mukaan vankilassa tarkastetaan aina sisään tuleva vanki.

Kantelijan sellistä löytyneestä Helsingin poliisilaitoksen omistamasta kannettavasta tietokoneesta E kertoi, että esitutkinnan aikana taltioitiin runsaasti materiaalia kantelijan tietokoneesta käytettäväksi näyttönä esitutkinnassa. Kantelija halusi tutustua materiaaliin, mihin hänellä olikin oikeus puolustuksensa valmistelemiseksi. Materiaalia oli runsaasti ja päädyttiin siihen, että kantelija sai muutamaksi viikoksi lainaan tietokoneen, jolla hän voi tutustua materiaaliin. Kyseinen tietokone oli ”putsattu” siten, että sillä ei pääse internetiin, ja koneen muistissa oli vain mainittu esitutkinnan näyttömateriaali. Tähän päätökseen päädyttiin siksi, että Vantaan vankilassa ei ollut käytössä soveltuvaa tietokonetta, ja kantelija olisi kannellut oikeusasiamiehelle, mikäli hän ei olisi saanut tutustua aineistoon.

Rikosylikonstaapeli E kertoi, että mainitusta kannettavasta tietokoneesta sovittiin Vantaan vankilan kanssa, ja tietokone toimitettiin 7.10.2011 Vantaan vankilan apulaisjohtaja A:lle, jota kautta tietokone on kulkeutunut kantelijalle.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön sijainen, rikosylikonstaapeli S kertoi lausunnossaan, että poliisivankilasta saadun tiedon mukaan vangittua kuljetettaessa poliisivankilasta Vantaan vankilaan ajoneuvona käytetään ”Maija”-tyyppistä autoa, jossa vangittu ja hänen mukanaan mahdollisesti olevat tavarat ovat sijoitettuina ajoneuvoon eri tiloihin. Tavaraita ei koskaan anneta vangitun itsensä haltuun. Vantaan vankilassa vangittu saatetaan vastaanoton ovelle, jossa sekä vangittu että hänen tavaransa luovutetaan vankilan vartijoille.

Poliisivankilasta kerrottiin lisäksi, että Vantaan vankilassa tarkastetaan aina Helsingin poliisilaitoksen poliisivankilasta saapuvat vangitut, koska poliisivankilasta saapuvalla saattaa olla hallussaan käteistä rahaa, jonka hallussapito on Vantaan vankilassa kiellettyä.

Lausunnon mukaan Helsingin poliisilaitokselle on jäänyt epäselväksi, miksi Vantaan vankilas-

sa ei ollut tehty kantelijalle tutkintavankeuslaissa säädettyä turvatarkastusta ja miksi hänen hallussaan olevia tavaroita ei ollut tarkastettu.

Poliisihallituksen esikunta viittasi hankittuihin selvityksiin ja totesi, että asiassa ei ole saatu selville, kuka on kuljettanut kantelijan 21.9.2011 Helsingin poliisivankilasta Vantaan vankilaan.

Koska hankittu selvitys ei antanut riittävää kuvaa kuljetuksesta 21.9.2011, pyydettiin oikeus-asiamiehen kansliasta vielä lisätietoja asiasta. Helsingin poliisivankilasta saadun tiedon mukaan sen nykyinen ELS-järjestelmä on otettu käyttöön marraskuussa 2011 eli nyt puheena olevien tapahtumien jälkeen. Myös johtokeskuksen suorittamista etsinnöistä huolimatta ajalta 21.9.2011 kello 13.00–18.00 ei löydy kuin yksi relevantti Politrip-merkintä: tavarakuljetus 15.17–16.16 Vantaan vankilaan.

Poliisivankilan ylivartijan mukaan vietäessä vapautensa menettäneitä poliisivankilasta Vantaan vankilaan tai muihin vankiloihin ei henkilöiden omaisuutta sijoiteta autossa samaan tilaan kuljetettavan kanssa. Saavuttaessa vankilaan poliisivankilan vartijat eivät luovuta vapautensa menettäneen omaisuutta tälle itselleen, vaan vankilan henkilökunnalle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tavarat jätetään vankilan vastaanottotilaan.

Vantaan vankilan vastaanotto-osastolla työskentelevän vartijan mukaan kantelija on todennäköisesti tuotu vankilaan henkilökunnan vuoronvaihdon aikaan kello 16.30 jälkeen, jolloin päivä- ja iltavuoro ovat paikalla osittain päällekkäin ja iltavuoro on käytännössä ottanut ”ohjat käsiinsä”. Vartijan käsityksen mukaan kantelija on otettu vastaan 21.9.2011 ”vanhana” vankina eli jo vankilassa kirjoilla olevana vankina. Tämä on voinut vaikuttaa siihen, että kantelijan tavaroita ei ole ”ratsattu” erityisen tarkasti. Vartijan kertoman mukaan vankilassa luotetaan poliisiin siinä mielessä, että poliisivankilassa olleille vangeille ei ole annettu haltuun mitään sellaista omaisuutta, joka vankilassa on kielletty. Ainakin poliisin oletetaan kertovan, jos tällaisia tavaroita on vangin hallussa.

3.2 Kannanotto

3.2.1 Vantaan vankilan raudoittamiskäytäntö vankikuljetuksilla

Tutkintavangin välitöntä toimintavapautta saadaan tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana; 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle; 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos tutkintavanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuusien mukaan kuultava lääkäriä. Kun tutkintavanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisistä syistä toisin päättä. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Sitomisesta päättää saman luvun 8 §:n mukaan valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että sitominen on voimakas toimenpide, johon voidaan ryhtyä vain laissa määritellyin edellytyksin, ja kahleita voidaan pitää vain niin kauan kuin se on välttämätöntä (esimerkiksi 29.10.2012 Helsingin vankilaa koskeva päätökseni dnro 3854/4/11).

Olen todennut sanotun myös selvityksissä viitatussa 1.12.2010 antamassani päätöksessä dnro 526/4/09. Tuossa päätöksessä totesin myös seuraavaa:

”Näkemykseni mukaan vanginkuljetukseen liittyvät erityiset haasteet pääkaupunkiseudulla tulevat selvästi asiassa esille. Selvityksessä korostetut karkaamisriskiin liittyvät yleiset tekijät ruuhkaisissa olosuhteissa ovat ymmärrettävät.

Kuitenkin se, että lähtökohtaisesti kaikki kuljetettavat vangit raudoitetaan ruuhka-aikoina, ei selvästi perustu kunkin tutkintavangin tai vangin kohdalla tehtävään yksittäiseen riskianalyyysiin. Tällainen käytäntö on mielestäni kaukana lain lähtökohdista ja sitomisen välttämättömyys- ja viimesijaisuusvaatimuksista samoin kuin kansainvälisistä suosituksista.

...

Yleisemmällä tasolla Etelä-Suomen aluevankila epäili lausunnossaan vankiturvallisuuden kannalta sitä, voidaanko osa tietyn kuljetuksen vangeista jättää raudoittamatta, jos osa on raudoitettu. Omana näkemyksenäni totean, että voimassa oleva lainsäädäntö lähtee aivan selvästi raudoittamisen yksilökohtaisesta tarveharkinnasta. Tästä seuraa väistämättä se, että osa vangeista voidaan raudoittaa ja osa jättää raudoittamatta. Raudoittamatta jättämisen tulisi pikemminkin olla lähtökohta ja pääsääntö. Silloin, kun tiedossa ei ole raudoittamisen yksilötasolla oikeuttavia lainmukaisia perusteita, ei raudoittamattoman vangin myöskään voitane juuri olettaa aiheuttavan vaaraa raudoitettujen vankien turvallisuudelle.

Ymmärrän sen, että vanginkuljetuksiin liittyvät tosiasialliset olosuhteet asettavat reunaehdot sille, miten laissa pakolliseksi säädetty yksilökohtainen raudoittamisen tarveharkinta ja viimesijaisuusperiaate voidaan toteuttaa. Olosuhteisiin liittyy muun muassa kuljetusten määrä ja käytettävissä olevan kuljetuskaluston olosuhteet. Muun muassa CPT on pitänyt suositeltavana turvavarusteltujen pakettiautojen käyttämistä, jolloin raudoittamiselle ei olisi lainkaan tarvetta.

...

Totean, että Vantaan vankilan käytäntö raudoittaa kaikki yhdessä kuljetettavat vangit ruuhka-aikoina on sinänsä perustettavissa tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:n karkaamisriskiä koskevaan perusteeseen. Pidän kuitenkin tällaista – ilmeisesti pitkälti käytännön pakosta johtuvaa – laintulkintaa hyvin laajentavana ja lain lähtökohdan vastaisena. Siitä, että ruuhkassa pysähtyvistä autosta on helpompi karata kuin vähemmän pysähtelevästä autosta, ei mielestäni voi päätellä yksilötasolla, että raudoittaminen olisi välttämätöntä karkaamisen estämiseksi. En myöskään pidä lainmukaisena sitä, että henkilö raudoitetaan yksinomaan sillä perusteella, että samalla kuljetuksella on mukana myös raudoittamista edellyttäviä henkilöitä.”

Lähetin jäljennöksen päätöksestäni muun muassa oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle.

Käytettävissäni on tätä kirjoitettaessa marraskuussa 2012 saamani luonnos hallituksen esitykseksi vanginkuljetuslaiksi. Tuossa versiossa ei ole esillä asiallisia muutoksia nykyiseen tutkintavankien sitomista koskeviin säännöksiin. Siinä korostetaan tarvetta kuljetettavien henkilöiden täydelliseen erillään pitoon, mutta – samoin kuin aikanaan rauenneessa hallituksen esityksessä HE 319/2010 vp – kuljetusvälineiden osalta ei aseteta tätä tarkoittavaa nimenomaista vaa-

timusta (esitysluonnoksen mukaan kuljetukseen olisi käytettävä sopivia, turvallisia ja tarpeellisin turvalaittein varustettuja kuljetusvälineitä).

Se, että sitomisen tulee lain mukaan olla välttämätöntä karkaamisen estämiseksi edellyttää, että sitomista harkittaessa tällainen vaara asianomaisen vangin kohdalla todella on olemassa. Välttämättömyydestä aiheutuva viimesijaisuus edellyttää samalla myös sen arviointia, olisiko käytettävissä lievempiä keinoja karkaamisen estämiseksi.

Eurooppalainen kidutuksen vastainen komitea eli CPT (Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) on katsonut, että vankien kuljetuksen aikaiseen käsiraudoittamiseen tulisi turvautua vain silloin, kun se on yksittäisessä tapauksessa tehtävän riskiarvon perusteella selvästi tarpeellista ja kun kahlehtiminen voidaan tehdä tavalla, joka minimoi siitä koituvan vahingoittumisriskin.

Totean, että edellä mainittu vuonna 2010 antamani päätös (dnro 526/4/09) ei ole johtanut Vantaan vankilan kuljetuskäytäntöjen muutokseen. Kannanottoni ei myöskään näytä (ainakaan marraskuussa 2012) aikaansaaneen esitystä sitomisen edellytysten muuttamiseksi vankikuljetuksilla.

Vantaan vankila ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalue ovat pitäneet nykyistä sitomista koskevaa sääntelyä riittämättömänä turvallisuuden takaamisessa kuljetuksilla. Selvityksen mukaan Vantaan vankilalla on käytössään vain sellainen suuriin (lähi)kuljetuksiin soveltuva ajoneuvo, joka ei mahdollista kuljetettavien osastointia. Vankeinhoitoviranomaiset ovat katsoneet karkaamisten estämisen ja turvallisuuden turvaamisen edellyttävän sitomista. Tulkinnan mukaan muita keinoja ei toisin sanoen nähdä vallitsevissa olosuhteissa riittävinä.

Perustuslain (731/1999) 7 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa kohdella hänen ihmisarvoaan loukkaavasti. Normaalitilanteessa eli kun lain mukaiset perusteet sille ovat olemassa, sitominen ei sinänsä tuo esiin kysymystä ihmisarvoisen kohtelun loukkauksesta. Sanamuotonsa puolesta erityisesti edellytys karkaamisen estämisestä kuljetuksen aikana on varsin avoin.

Vaikka ei puhuttaisi perusoikeusloukkauksista, on nyt esille tullut asiantila – ja sen jatkuminen vuoden 2010 kannanottoni jälkeen – silti laillisuusvalvonnallisesti hyvin ongelmallinen.

Vankila on toisaalta vedonnut turvallisuusintresseihin. Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Tämän lisäksi vankeinhoitoviranomaisilla on yleinen velvollisuus ylläpitää turvallisuutta toiminnassaan. Raudoittamiskäytännön perusteleminen tällaisilla yleisillä turvaamisvelvoitteilla on jossain määrin ymmärrettävää. Pidän kuitenkin selvänä, ettei tämän luonteisesta toimintaa voi riittävästi perustella yleisillä turvaamisvelvoitteilla.

Nähdäkseni asia on lopulta selkeästi resurssipohjainen. Käytettävissä oleva kuljetuskalusto näyttää ”pakottavan” vankeinhoitoviranomaiset sitomisen käyttöön vankikuljetuksilla. Asianmukainen kuljetuskalusto, joka mahdollistaisi kuljetettavien osastoinnin, ilmeisesti ratkaisisi ongelman varsin pitkälti, ellei täysin.

Minun ei ole mahdollista ottaa kantaa siihen, kuinka vakavia turvallisuusriskejä mahdollisesti syntyisi, jos nykyistä sitomiskäytäntöä muutettaisiin lainmukaiselle tolalle. Kuljetuksista vastaavat vankeinhoitoviranomaiset ovat joka tapauksessa arvioineet riskin liian suureksi.

En näissä olosuhteissa katso perustelluksi ryhtyä toimenpiteisiin Vantaan vankilaa kohtaan. Sen sijaan lähetän kannanottoni oikeushallinnon viranomaisten resursseista vastaavalle ja vanginkuljetuslakia valmistelevalle oikeusministeriölle ja esitän sen harkittavaksi tarpeellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä.

3.2.2 Vankilassa kiellettyjen esineiden kulkeutuminen kantelijan selliin

Kantelija on saapunut Vantaan vankilaan 9.9.2010. Kantelija on ollut väliaikaisesti Helsingin poliisivankilassa esitutkinnallisista syistä 19.–21.9.2011. Sittemmin (10.11.2011) kantelijan sellistä löytyneet, vankilassa kielletyt tavarat, ovat hankittujen selvitysten mukaan ilmeisesti tulleet vankilaan tavalla tai toisella poliisivankilasta paluun yhteydessä.

Kantelija on näin ollen saanut esineet haltuunsa selliinsä tarkastamatta, ja mahdollisuuden pitää ne hallussaan sellitarkastuksiin 10. ja 11.11.2011 saakka. Kun mukana on ollut muun muassa kääntöveitsi, on virheestä ainakin periaatteessa voinut aiheutua turvallisuusuhka.

Poliisin kannettava tietokone on saatujen selvitysten mukaan toimitettu myöhemmin kuin mainitut takavarikosta palautetut esineet. Tietokone on toimitettu 7.10.2011 apulaisjohtaja A:n kautta. Tämä kannettava tietokone on näin ollen jossain määrin eri asemassa kuin ne esineet, jotka kantelija on saanut poliisivankilasta mukaansa jo 21.9.2011 Vantaan vankilaan.

Esineiden löydyttyä kantelija on ollut eristettynä tutkinnallisista syistä runsaat neljä vuorokautta eli illasta 10.11.2011 aamupäivään 15.11.2011. Erillään pitäminen on päätetty samana päivänä, kun vankilan apulaisjohtaja A oli saanut varmistuksen siitä, että sellistä löytyneet tavarat olivat peräisin poliisivankilasta. Vankila ei ole näissä olosuhteissa katsonut perustelluksi antaa kantelijalle kurinpitoseuraamusta, vaikka tämä oli yrittänyt piilottaa osan haltuunsa saamista esineistä selliinsä.

Vankilaan passitetun tutkintavangin väliaikainen siirtäminen on tutkintavankeuslain 3 luvun 8 ja 9 §:n mukaan mahdollinen vankilan johtajan päätöksellä enintään viikoksi.

Mainitun säännöksen osalta huomioni on käsillä olevan asian yhteydessä kiinnittynyt siihen, että vangitsemisesta päättävä tuomioistuin määrää tutkintavangin sijoittamisesta (valtioneuvoston asetus tutkintavankeudesta 2 § ja valtioneuvoston asetus vankeudesta 3 ja 20 §). Periaatteelliselta kannalta voidaan pitää jossain määrin erikoisena, että tutkintavankeuslain 3 luvun 8 ja 9 §:n säännökset mahdollistavat lain sanamuodon mukaan rajoittamattomat poikkeamiset nimenomaisesti passittamismääräyksestä.

Edelleen voidaan panna merkille järjestelyn suhde siihen lähtökohtaan, että tutkintavangin säilytysvastuu tulee pitää erillään epäillyn rikoksen tutkintavastuusta. Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja on arvostellut tutkintavankien säilyttämistä poliisivankiloissa (18.10.2011 Dnro 1351/2/10) tuoden esille muun muassa seuraavaa: ”tutkintavankien poliisivankilasäilytyksen arvostelussa vahvana perusteena on se, että tutkintavastuun ja säilyttämismvastuun tulisi olla hallinnollisesti ja tosiasiallisesti eriytettyjä. Jos tutkinta ja säilyttäminen ovat 'samoissa käsissä', on vaara, että säilyttämisolosuhteet ja tutkinta-vangin kohtelu ovat riippuvaisia tutkinnan etenemisestä ja tutkintavangin suhtautumisesta tutkintaan. Vaikka tällaisesta ei olekaan havaintoja, jo vaaran olemassa olo antaa aiheen arvostelulle. Vuoden 1992 tarkastuksessaan CPT totesi, että Suomen käytäntö säilyttää tutkintavankeja poliisivankiloissa on poikkeuksellinen, eikä paras mahdollinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta. ... Jo se, että asiamiestapaamisen järjestäminen on riippuvainen tutkinnasta vastuussa olevista poliisimiehistä voi saada aikaan se, että oikeudenmukainen oikeudenkäynti vaarantuu. Menettelyn perusteena käytetty 'tutkinnan turvaaminen'

sisältää käsitykseni mukaan ainakin asiaan osallisten näkökulmasta vaaran siitä, että asiamiesta-paaminen järjestetään vain silloin, kun se tutkinnan näkökulmasta on tutkintataktisesti soveliaista.”

Käsitykseni mukaan tutkintavangin siirtäminen vankilasta poliisivankilaan esitutkinnan intensiivisen kuulusteluvaiheen ajaksi on varsin yleinen käytäntö. Asiantilaa voidaan problematisoida edellä mainituista lähtökohdista. Totean, että en jatka kysymyksen käsittelyä nyt käsillä olevan asian puitteissa.

Vantaan vankilan selvityksen mukaan se ei ole saanut tietoa siitä, että kantelijalla on ollut 21.9.2011 mukanaan poliisivankilasta tuotua takavarikosta palautettua omaisuutta. Kantelijaa ei ole tarkastettu poliisivankilasta palatessaan, koska vankilassa on oletettu, että normaalin käytännön mukaan poliisi ei anna omaisuutta tutkintavangin haltuun. Vastaanotto-osaston vartija on helmikuussa 2013 kertonut vastaavasti ja lisännyt, että ainakin poliisin oletetaan kertovan, jos kuljetuksella vankilaan tuodaan vankilassa kiellettyjä esineitä.

Helsingin poliisilaitoksen poliisivankilassa on selvityksen mukaan sitä vastoin ollut käsitys siitä, että Vantaan vankilassa tarkistetaan aina sinne Helsingin poliisivankilasta saapuvat vangit ja heidän hallussaan olevat tavarat. Saatujen tietojen mukaan Helsingin poliisilaitoksella ei ole pystytty selvittämään lähemmin 21.9.2011 kuljetuksen olosuhteita. Jälkikäteen on löytynyt vain merkintä tavarakuljetuksesta kyseisenä iltapäivänä, mutta ei muita tietoja.

Käsitykseni mukaan perusongelma asiassa on tiedonkulun puute. Poliisi- ja vankeinhoidon hallinto kuuluvat eri ministeriöiden hallinnonaloille. Käytettävissä ei ole sellaista yhteistä tai jaettua tietoteknistä järjestelmää, jonka kautta poliisin ja vankeinhoitoviranomaisten välillä liikkuisi luotettavasti tutkintavangin olosuhteisiin liittyviä tarpeellisia tietoja. Tiedonvälitys on nyt pitkälti sen varassa, mitä kuljettavan partion ja vankilan vastaanoton vartijoiden välillä suullisesti ilmaistaan. Voi myös olla, että poliisivankilassa ”lainassa” olleen tutkintavangin palauttavalla poliisipartiolla ei ole mitään lähempiä tietoja asiasta, joten heidän ei välttämättä ole edes mahdollista välittää mitään tietoja vankilaan.

Asiasta piiryy selvitysten valossa sellainen yleiskuva, että poliisin ja vankilan puolella on toimittu puolin ja toisin väärin olettamuksien varassa. Poliisi on päättänyt takavarikkoja tutkittavana olleessa asiassa ja palauttanut takavarikossa ollutta omaisuutta. Poliisin puolella on ilmeisesti oletettu, että omaisuus tarkistetaan vankilassa. Omaisuus ei selvitysten mukaan ole ollut kantelijan omassa hallussa, mutta mahdollisesti samassa autossa, jolla kantelija on viety takaisin Vantaan vankilaan. Vankilassa – jossa on ilmeisesti paluuajankohtaan juuri ollut työvuoron vaihdos – on puolestaan ilmeisesti oletettu, että poliisivankilasta palautettavan ”vanhan” vangin mukana ei voi tulla mitään vankilassa kiellettyä, tai että tällaisesta ainakin ilmoitetaan.

Nykyisissä vanginkuljetusjärjestelyissä yksi keskeinen ongelma on nähdäkseni paitsi kaluston, myös tiedonkulun puutteet. On selvää, että tiedonkulku ja toiminnan koordinaatio kärsivät siitä, että vanginkuljetuksista huolehtivat eri hallinnonaloille kuuluvat viranomaiset. Poliisihallinnossa vanginkuljetusta ei ole koettu poliisin perustehtäväksi.

Käytettävissäni olevassa vanginkuljetuslakia koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa ei esitetä muutoksia eri viranomaistahojen väliseen tehtävienjakoon eikä panostuksia kuljetuskaluston parantamiseen. Kaiken kaikkiaan vireillä oleva vanginkuljetuslain uudistus ei näytä tuovan nyt puheena olevaan problematiikkaan parannusta.

Kuten oikeudenhoidon alan viimeaikaiset uudistukset muutenkin, tämäkään ehdotus ei ainakaan

lähennä Suomen oikeuslaitoksen rahoitustilannetta vastaamaan yleistä pohjoismaista tasoa (oikeuslaitoksen rahoitustasosta
http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/Rapport_en.pdf).

Yhteenvedona katson, että asian käsittely kokonaisuutena on epäonnistunut. Perusongelmat ovat tiedonkulun puutteissa poliisin ja vankilan välillä. Puolin ja toisin tulisi olla käytettävissä järjestelmä, joka mahdollistaa relevanttien esimerkiksi vapautensa menettäneen terveydentilaan, yhteydenpitorajoituksiin ja niiden muutoksiin tai takavarikosta palautettavaan omaisuuteen liittyvien tietojen luotettavan välittymisen poliisi- ja vankeinhoitoviranomaisten välillä. Puutteellista tiedonkulkua osoittaa myös se tietojeni mukaan yleinen käytäntö, että poliisin niin sanottua KIP-lomaketta ei yleensä toimiteta vankilalle tietoon ja huomioon otettavaksi.

Kun asiassa ei ole yrityksistä huolimatta saatu tarkkaa selvitystä 21.9.2011 kuljetuksen yksityiskohdista ja kun asiassa on myös osittain kyse yleisemmistä järjestelmäpuutteista, jotka eivät ole suoraan poliisin tai vankilan toimin järjestettävissä, en katso asiassa olevan perusteita yksilöityihin virkamiehiin kohdistuviin laillisuusvalvojan toimenpiteisiin.

Katson riittäväksi saattaa edellä esittämäni käsitykseni Helsingin poliisilaitoksen ja Vantaan vankilan tietoon. Saatan päätökseni myös oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön tietoon.

- - -

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 vanginkuljetuksesta esittämäni käsitykset oikeusministeriön tietoon ja esitän sen harkittavaksi tarpeellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä. Pyydän ministeriötä ilmoittamaan 31.12.2013 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia on mahdollisesti antanut aiheutta.

Saatan edellä kohdassa 3.2.2 esittämäni käsitykset Helsingin poliisilaitoksen ja Vantaan vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän niille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös sisäasiainministeriölle tiedoksi.